

Iva Medojević¹, doktorand

Original scientific paper

(Univerzitet u Beogradu, Fakultet za obrazovanje učitelja i vaspitača, Beograd, Srbija)

Jelena Stevanović²

UDK: 371.3

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, Srbija,

DOI: 10.5937/IstrPed2501178M

Zorica Cvetanović³

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za obrazovanje učitelja i vaspitača, Beograd, Srbija

VASPITNE FUNKCIJE STVARALAČKOG RADA UČENIKA U RAZREDNOJ NASTAVI SRPSKOG JEZIKA: PERSPEKTIVA UČITELJA

Rezime: Cilj ovog rada bio je da se ispituju mišljenja učitelja o vaspitnim funkcijama stvaralačkog rada u razrednoj nastavi jezika, jer one doprinose uspešnoj realizaciji nastavnog procesa svih predmetnih oblasti (Početno čitanje i pisanje, Jezik, Književnost, Jezička kultura) u okviru Srpskog jezika, ali i drugih školskih predmeta na svim nivoima formalnog obrazovanja, a potom i celoživotnog učenja. Primenjena je tehnika anketiranja, a obuhvaćen je uzorak od 129 učitelja. Rezultati istraživanja pokazuju da stvaralački rad nije dovoljno zastupljen u razrednoj nastavi srpskog jezika. Učitelji koriste različite oblike rada i nastavne metode, ali ne primenjuju često one posebne, poput dramske, kao i inovativne sisteme nastave. Pored toga, nalazi pokazuju da izostaje sistemska podrška u vidu programskih propisa koji bi podstakli stvaralaštvo učenika u nastavi maternjeg jezika. Rezultati istraživanja upućuju na zaključak da je potrebno uvesti promene u programe nastave i učenja koje bi uključile jasno definisane propise i smernice za podsticanje i ostvarivanje stvaralačkog rada u nastavi srpskog jezika. Takođe, neophodno je pružiti učiteljima dodatnu podršku u vidu realizacije programa stručnog usavršavanja i obezbeđivanja resursa, poput multimedijalnih nastavnih sredstava, sa ciljem ostvarivanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada i ciljeva nastave Srpskog jezika u celosti.

Ključne reči: vaspitne funkcije nastave, nastava srpskog jezika, metodika nastave srpskog jezika, razredna nastava gramatike, stvaralački rad učenika.

Uvod

Vaspitne funkcije nastave predmeta Srpski jezik u mladim razredima osnovne škole odnose se na važne uloge koje ostvaruje u kognitivnom, emocionalnom i moralnom razvoju učenika, kao i u usvajanju pozitivnih navika i vrednosti savremenog društva. Posebno se odnose na procese razvoja sposobnosti i formiranja navika primene usvojenih znanja u svakodnevnom životu i komunikaciji, s obzirom na to da se jezik ne izučava izolovano od okruženja (Milatović, 2019: 379). Navedene funkcije prevashodno obuhvataju ulogu nastave jezika u moralnom i estetskom razvoju, kao i u razvoju sposobnosti kritičkog mišljenja, patriotskih osećanja i naučnog pogleda na svet (Vučković, 1993: 13). Vaspitne funkcije nastave formulišu se i u okvirima Programa nastave i učenja za taj predmet, kroz cilj i sadržaj programa, ishode učenja i uputstva za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa.

Afektivni domen razvoja učenika se ne naglašava posebno u okviru cilja predmeta Srpski jezik, koji je definisan u Programu nastave i učenja za prvi razred osnovne škole i identičan je u svim programima za razrednu nastavu. Osnovni cilj je usmeren na jezik i književnost, a programi

¹ ivamedojevic@yahoo.com; <https://orcid.org/0009-0002-5094-7377>

² <https://orcid.org/0000-0001-9917-4622>

³ <http://orcid.org/0000-0002-3970-0309>

prepoznaju značaj jezičkog obrazovanja jer propisuju „da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja” (PNU, 2017: 4). U propisanim ishodima, sadržajima i uputstvima za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa ipak se mogu uočiti neke vaspitne funkcije razredne nastave jezika. Prilikom ostvarivanja vaspitnih zadataka nastave učenik „u odgovarajućoj životnoj situaciji primenjuje stečena znanja” (Vilotijević, 2000: 162), usvaja vrednosni sistem društva i oblikuje moralni aspekt svoje ličnosti. U tom smislu, posebno je važna Blumova taksonomija obrazovnih i vaspitnih ciljeva i ishoda učenja, koja nalaže evaluaciju ili kreativno znanje, kao najviši stepen znanja. Nivo sinteze, koji mu prethodi, Đorđević označava kao „spajanje prethodno usvojenih delova znanja u nove celine, uključivanjem elemenata kreativnosti” (Đorđević, 2010: 11), a zatim pruža osvrt na afektivni domen predložen u Blumovoj teoriji (Blum, 1981). Ova taksonomija pruža osnovu formulisanja ishoda učenja, kojima se izražava šta se od učenika očekuje na kraju nastavnog procesa (Stojanović, 2014) i oslonac je u planiranju i realizaciji nastave. Sticanje znanja u savremenoj školi nije reproduktivni proces, već produktivni, odnosno proces učenja sa razumevanjem, samostalnog učenja i konstrukcije ili rekonstrukcije znanja (Kovačević, 2009; Trebješanin, 2009). U takvom procesu važnu ulogu imaju stvaralačke sposobnosti učenika, čijim se razvojem podstiče samostalnost u radu, kao i međusobna saradnja i pomoć drugim učenicima da ispolje svoju kreativnost.

Stvaralaštvo se, u kontekstu nastave, najčešće definiše kao kreativni izraz već naučenog sadržaja u nekom novom obliku u odnosu na ono što je na času već viđeno, koji doprinosi stvaranju nečeg novog što je korisno, delotvorno ili valjano (Gojkov i Prtljaga, 2014), dok se kreativnost određuje kao osobina ili mentalni proces, tačnije skup mentalnih karakteristika, koje se ispoljavaju u ponašanju, a koristi se i kao sinonim za stvaralaštvo (Maksić, 2014). Kelemen određuje stvaralaštvo kao „stvaranje bilo čega što je novo, što prethodno nije postojalo” (Kelemen, 2011: 306). Kreativnost se određuje kao „istraživanje nepoznatog i otkrivanje novine” (Maksić, 2006: 14), u okvirima darovitosti, koje se kao ponašanje ispoljava kroz „aktivnost čiji je krajnji produkt izuzetno, eminentno postignuće” (Maksić, 2006: 13). Navedena određenja ukazuju na to da na časovima jezika daroviti i kreativni učenici mogu izraziti svoje sposobnosti, ali i da za to ima i drugih načina osim stvaralaštva (Smiljković i Cvetanović, 2016; Stakić i Milovanović, 2015). Stvaralaštvo se ne odnosi na svaku priliku samostalnog rada učenika, već se može odrediti kao „proces njihovog samostalnog rada na pronalaženju nečega subjektivno ili objektivno novog” (Marinković, 1994: 83–84), čime se skreće posebna pažnja na razvijanje stvaralaštva kod učenika. U tom kontekstu Marinković (1994) kritikuje dogmatsko-reproduktivnu nastavu koja, po njegovom mišljenju, ne postiže uspeh u negovanju radoznalosti i zagledanosti u svet.

Usvajanje i primena novih pojmova i pravila u okviru gramatičke norme prethodi radu na zadacima u kojima se od učenika zahteva da predstave jezičku pojavu (pojam iz oblasti gramatičke i pravopisne norme koji se obrađuje) u skladu sa potrebama nastave u novoj situaciji, izražavajući se na drugačiji način, na primer, kroz samostalno osmišljeni prozni tekst, ili strip. Primena stripa u nastavi jezika obezbeđuje očiglednost u obradi sadržaja, osim toga što ima motivacionu i podsticajnu ulogu (Petrovački i Savić, 2012), posebno za stvaralaštvo, a može se koristiti i kao lingvometodički tekst i tako učiniti nastavu zanimljivijom (Stojanović, Mišić i Cvetanović, 2017: 324). U nastavi jezika u mlađim razredima stvaralaštvo se određuje kao „osposobljavanje i usmeravanje učenika da sami, samostalno, otkrivaju, kombinuju, razvrstavaju, pronalaze, upoređuju i primenjuju stečena znanja na nov način i u novim okolnostima” (Milatović, 2019: 398). U nastavi gramatike stvaralački nivo učenja podrazumeva da je učenik „ovladao jezičkom građom i primenjuje je na stvaralački način – autentično, originalno, dodajući svemu obeležja vlastite stvaralačke ličnosti” (Milatović, 2019: 389). Tako je „neophodno da se u nastavi jezika pored prepoznavanja i reprodukcije odmah neguju viši oblici znanja i umenja: primenljivost i stvaralaštvo” (Nikolić, 2009: 638), što podrazumeva da učitelj treba da teži tome da svi učenici, bez obzira na međusobne razlike, dostignu nivo stvaralaštva u nastavi jezika i u sopstvenom jezičkom izrazu. O primeni stvaralačkog rada u nastavi jezika govorili su i mnogi drugi autori (Cvetanović, 1991; Cvetanović, 1996; Jocić, 2007; Majstorović, 2021; Marinković, 1987), pružajući nastavnicima ohrabrenje da

ostvare uslove koji bi omogućili svim učenicima da dostignu nivo jezičkog stvaralaštva. Na časovima obrade, preporučuje se da učitelji sami izrade nastavne listiće „u kojima će više biti zastupljeni zadaci na najvišim nivoima znanja (primena i stvaralaštvo)” (Cvetanović i Kelemen, 2011: 20). Dakle, u nastavi jezika potrebno je težiti ka tome da učenici budu stvaraoci tokom učenja i u primeni naučenog iz gramatike i pravopisa.

Osim primene ustaljenih oblika rada i nastavnih metoda, učitelji mogu primeniti i posebne metode i inovativne sisteme nastave kako bi ostvarili vaspitne funkcije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi jezika. Učenici mogu ostvariti saradnju u okviru odeljenja primenom dramskog metoda, koji podrazumeva kratke improvizacije, koje se razlikuju od dramatizacije književnih tekstova i rada u dramskoj sekciji, a zasnivaju se na „problemskoj situaciji sa kojom se učenici do tog trenutka nisu sretali a čije rešavanje zahteva preuzimanje odgovarajućih uloga i veštinu da se stečeno znanje kritički i aktivno primeni” (Stevanović i Dimitrijević, 2013: 394). Problemska nastava pomaže da se ostvare vaspitne funkcije nastave jezika, jer su njene glavne odlike podsticanje učenika na misaone aktivnosti usmerene ka rešavanju problema i izbegavanje rutinskih pitanja, zadataka, formula i pravila (Malićević, 2017; Mišćević Kadijević, 2014). Njome se ostvaruje prilika za razvoj i izražavanje stvaralačkih sposobnosti, kao i razvoj kritičkog mišljenja (Đorđević, 1972; Kulić i Mihajlović, 2021; Marinković, 1994; Stevanović i Dimitrijević, 2013). Primenom problemske nastave u okviru stvaralačkog rada učenika u nastavi jezika inspiriše se kreativnost, zahteva samostalnost u radu i olakšava proces usvajanja gramatičke norme povezivanjem sa postojećim jezičkim iskustvom učenika. Integrativna nastava doprinosi ostvarivanju vaspitnih funkcija nastave jezika putem stvaralaštva, jer podrazumeva odstupanje od utvrđene podele sadržaja na posebne nastavne predmete, pri čemu je cilj celovito znanje učenika i individualizacija usmerena na njih, a ne na sam sadržaj programa (Petrić, 2016; Vilotijević, 2014). Učenik putem stvaralačkih aktivnosti povezuje znanja o gramatičkoj normi sa drugim nastavnim sadržajima i sopstvenim jezičkim iskustvom i doživljajima, a jezički sistem se ne posmatra izolovano, već je omogućeno prepoznavanje i usvajanje jezičkih pojava u praksi.

Imajući u vidu iznesene konstatacije, cilj ovog istraživanja bio je da se ispitaju mišljenja učitelja o vaspitnim funkcijama stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike, kao sastavnog dela nastave predmetne oblasti jezika, i načinima njegove realizacije. Na osnovu cilja istraživanja, formulisali smo sledeće zadatke istraživanja:

1. imenovati vaspitne funkcije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike;
2. ispitati mišljenja učitelja o mogućnostima ostvarivanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike;
3. ispitati u kojoj meri i na koje načine učitelji mogu da se oslone na program nastave i učenja prilikom realizacije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike;
4. analizirati načine realizacije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike.

Metod

Uzorak. U ovom istraživanju prigodan uzorak ispitanika čini 129 učitelja⁴ zaposlenih u osnovnim školama na teritoriji Beograda. Struktura uzorka prema polu, stručnoj spremi i godinama radnog staža ispitanika prikazana je u Tabeli 1, Tabeli 2 i Tabeli 3.

Tabela 1. Struktura uzorka prema polu

Pol	N	%
Muški	6	4.7
Ženski	123	95.3
Ukupno	129	100

⁴S obzirom na to da na neka pitanja nisu svi ispitanici dali odgovor, u tim slučajevima ukupan broj odgovora na pitanje je manji od 129, što je naznačeno u odgovarajućim tabelama.

Tabela 2. Struktura uzorka u odnosu na stručnu spremu ispitanika

Stručna sprema	N	%
Srednja	0	0
Viša	9	7
Visoka	119	93
Ukupno	128	100

Tabela 3. Godine radnog staža ispitanika

Odgovori	N	%
Do 10	41	31.8
Od 11 do 20	32	24.8
Preko 20	56	43.4
Ukupno	129	100

U vezi sa stručnom spremom, opažamo da su dominantno zastupljeni ispitanici koji su završili fakultet (93%). Svega 7% ispitanika ima više obrazovanje. Uzorkom nisu bili obuhvaćeni učitelji sa srednjom stručnom spremom. Najveći procenat ispitanika (43.4%) ima 20 ili više godina radnog staža. Oko trećinu ispitanika čine učitelji koji imaju do deset godina radnog staža (31.8%), dok su u uzorku najmanje zastupljeni učitelji (24.8%) čiji se radni staž kreće u rasponu od 11 do 20 godina (Tabela 3).

Instrument. Mišljenja učitelja ispitali smo pomoću tehnike anketiranja, primenivši anketni upitnik izrađen za potrebe ovog istraživanja. Upitnik je sadržao Likertovu skalu procene i tri pitanja otvorenog tipa. U odnosu na predmet ispitivanja, četiri pitanja su se odnosila na načine realizacije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike, a pet pitanja na mišljenja učitelja o određenju vaspitnih funkcija razredne nastave gramatike i stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike, kao i mogućnostima i teškoćama koje se tiču realizacije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike.

Procedura prikupljanja i obrade podataka. Istraživanje je realizovano tokom poslednjeg tromesečja školske 2023/24. godine, odnosno od marta do juna 2024. godine. Učestvovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno. Ispitanici su bili upoznati sa tim da će podaci biti korišćeni isključivo u naučne svrhe. Za realizaciju istraživanja dobijena je dozvola od Komisije za ocenu etičnosti u naučnoistraživačkom radu Instituta za pedagoška istraživanja u Beogradu.

Analiza podataka. Podaci su obrađeni kvantitativno, primenom metoda deskriptivne i inferencijalne statistike. Kategoričke varijable su izražene u frekvencama i procentima, dok su za sve numeričke varijable prikazane minimalne i maksimalne vrednosti, kao i aritmetičke sredine sa standardnim devijacijama. Grupne razlike su testirane primenom univarijatne analize varijanse, dok su kao puka povezanost kategoričkih varijabli prikazani rezultati Pirsonovog Hi-kvadrat testa.

Rezultati i diskusija

Pohađajući nastavu srpskog jezika i književnosti, učenici se gotovo svakodnevno susreću, kroz analizu književnih dela, sa stvaralačkim postupkom pomoću koga je delo nastalo. Zapravo, stvaralačko ponašanje proizlazi iz raznovrsnih kompetencija i osobina progresivnog i konstruktivnog dela ljudske prirode i posmatra se kao neophodna komponenta sveukupnog razvoja učenika (Šefer, 2012a). Za ovo istraživanje bilo je važno utvrditi koliko često učitelji realizuju stvaralački rad u razrednoj nastavi srpskog jezika, što je prikazano u Tabeli 4.

Tabela 4. Učestalost realizovanja stvaralačkog rada

Odgovori	<i>f</i>	%
Nikada	0	0
Retko	6	4.7
Ponekad	73	57.0
Često	46	35.9
Uvek	3	2.3
Ukupno	128	100

Rezultati pokazuju da većina ispitanika stvaralački rad realizuje tek ponekad (57%), nešto više od trećine njih (35.9%) navodi da često realizuje stvaralački rad, dok se u najmanjem procentu slučajeva to dešava retko (4.7%) ili uvek (2.3%). Jedan od razloga za ovakvu distribuciju odgovora može biti povezan sa mogućim izazovima sa kojima se učitelji mogu suočiti prilikom realizovanja stvaralačkog i kreativnog rada učenika u nastavi. Da bi se ovaj potencijalni problem predupredio, trebalo bi u okviru profesionalnog razvoja nastavnica/učiteljima ponuditi programe koji bi doprineli njihovoj spremnosti i sklonosti da implementiraju stvaralački rad u nastavnoj praksi (Parker, 2013). Takođe, nastojali smo da utvrdimo mišljenje ispitanika o vaspitnim funkcijama stvaralačkog rada u oblasti jezika u razrednoj nastavi predmeta Srpski jezik, a rezultati su prikazani u Tabeli 5 i u Tabeli 6.

Tabela 5. Stvaralački rad ima vaspitne funkcije u nastavi gramatike

Odgovori	<i>f</i>	%
Da	107	84.3
Ne	4	3.1
Ne mogu da procenim	16	12.6
Ukupno	127	100

Tabela 6. Mogućnost ostvarivanja vaspitnih funkcija kroz stvaralački rad

Odgovori	<i>f</i>	%
U potpunosti je moguće	48	37.8
Delimično je moguće	78	61.4
Nije moguće da se ostvare	1	0.8
Ukupno	127	100

Analizirajući mišljenje ispitanika o vaspitnim funkcijama stvaralačkog rada u razrednoj nastavi predmeta Srpski jezik, opažamo da većina ispitanika (84.3%) prepoznaje vaspitne funkcije stvaralačkog rada. Neznatan procenat učitelja (3.1%) smatra da stvaralački rad nema vaspitne funkcije u razrednoj nastavi, dok 12.6% učitelja nije moglo da da jednoznačan odgovor u ovoj situaciji. Većina učitelja (61.4%) konstatuje da je tek delimično moguće ostvariti vaspitne funkcije nastave gramatike kroz stvaralački rad učenika. Približno 38% ispitanika je stava da je u potpunosti moguće, dok samo jedan ispitanik smatra da nije moguće ostvariti vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi jezika. Navedeni rezultati ukazuju na nedovoljnu zastupljenost stvaralačkog rada u razrednoj nastavi datog predmeta. Pored toga, rezultati pokazuju da postoji potreba za unapređivanjem primene stvaralačkog rada u nastavnoj praksi, što je u skladu sa rezultatima prethodnih istraživanja koji upućuju na to da zadaci usmereni na podsticanje kreativnosti i stvaralaštva produbljuju razumevanje gramatike, zato što ohrabruju učenike da uoče obrasce koji se pojavljuju u zadacima stvaralačkog tipa, pesmama i rimama (Wahyanti, 2015). Takođe, rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoji interesovanje učitelja da se podstiče stvaralaštvo u razrednoj nastavi gramatike, kao i znanje o njegovom značaju.

Kako bi ponovili, utvrdili i sistematizovali sadržaj usvojen na času, učitelji pripremaju zadatke koje će učenici uraditi kod kuće, u okviru domaćeg rada. Ovi zadaci imaju višestruki značaj i raznovrsni

su u odnosu na oblike, odnosno tipove zadatka, kao i nivoe znanja koji se od učenika očekuju. Rezultati prethodnih istraživanja pokazuju da učitelji često zadaju domaće zadatke iz maternjeg jezika, da ih redovno proveravaju, kao i da smatraju da oni pozitivno utiču na podsticanje kreativnosti (Stakić, Stamatović i Maksimović, 2022). U prezentovanom ispitivanju ispitanici su se izjašnjavali o tome da li stvaralački rad češće primenjuju na časovima gramatike ili u okviru domaćih zadataka. Nalazi su dati u Tabeli 7.

Tabela 7. Učestalost primene stvaralačkog rada u odnosu na mesto realizacije

Odgovori	f	%
Na času	87	69
U okviru domaćeg rada	34	27
U oba slučaja	5	4
Ukupno	126	100

Više od dve trećine ispitanika (69%) stvaralački rad češće primenjuje na časovima gramatike, nešto manje od trećine (27%) ovaj oblik rada primenjuje u okviru domaćih zadataka, dok se 4% ispitanika izjasnilo da podjednako učestalo primenjuju stvaralački rad – i na časovima i u okviru domaćih zadataka. Tri ispitanika nisu odgovorila na pitanje. Podaci upućuju na to da učitelji smatraju da je stvaralački rad delotvorniji kada se realizuje u učionici, gde mogu neposredno pratiti rad učenika i pružiti im potrebnu podršku. Rezultati su u saglasju sa nalazima prethodnih istraživanja koji pokazuju da su zadaci za domaći rad učenika pretežno reproduktivnog tipa i da se odnose na niže nivoe znanja, a ređe su u pitanju zadaci stvaralačkog tipa, kao i oni koji zahtevaju povezivanje znanja sa svakodnevnim, ali i literarnim i kulturnim iskustvom učenika (Krstić, 2019). Navedeni rezultati ukazuju na potrebu za češćom primenom zadataka stvaralačkog tipa u okviru domaćeg rada učenika.

Prilikom pripreme i realizacije nastavnog procesa, učitelji se u velikoj meri oslanjaju na programe nastave i učenja. Autori udžbenika i nastavnih programa, pored nastavnika i učenika, važni su učesnici nastavnog procesa, posebno kada je u pitanju podsticanje kreativnosti u nastavi (Jones & Richards, 2015). Programi za predmet Srpski jezik za prva četiri razreda osnovne škole ne ostavljaju mnogo prostora za stvaralački rad učenika u oblasti jezika. Učiteljima je potreban ovakav vid systemske podrške, s obzirom da na to da imaju poteškoće u beleženju i praćenju napretka učenika u stvaralačkom procesu (Craft, 2005). S tim u vezi, ispitanici su imali zadatak da označe gde pronalaze vaspitne funkcije nastave gramatike u programima nastave i učenja za predmet Srpski jezik: u cilju predmeta, u njegovim ishodima, u sadržajima, u uputstvima ili ih pak nigde u program ne pronalaze. Rezultati su predstavljeni u Tabeli 8.

Tabela 8. Mesto vaspitnih funkcija nastave gramatike u programima

Vaspitne funkcije nastave gramatike pronalazim u programu nastave i učenja za predmet Srpski jezik u:	Odgovori		% ispitanika koji je označio odgovor
	f	%	
Cilju predmeta	44	19.6%	35.5%
Ishodima	81	36.2%	65.3%
Sadržajima	64	28.6%	51.6%
Uputstvu za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa	29	12.9%	23.4%
Nigde u programu	6	2.7%	4.8%
Ukupno	224	100.0%	180.6%

Najveći procenat ispitanika navodi da vaspitne funkcije nastave gramatike pronalaze u ishodima (65.3%). Nešto više od polovine učitelja navodi da se vaspitne funkcije nastave gramatike nalaze u sadržajima programa nastave i učenja (51.6%), što je drugi po učestalosti odgovor u odnosu na sve

odgovore koje su ispitanici naveli (28.6%). Nešto više od trećine njih smatra da se vaspitne funkcije mogu naći u cilju predmeta (35.5% ispitanika, odnosno 19.6% od ukupnog broja odgovora), dok manje od četvrtine učitelja navodi da se vaspitne funkcije mogu pronaći u uputstvu za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa (23.4% ispitanika, odnosno 12.9% od ukupnog broja odgovora). Svega oko 5% ispitanika je mišljenja da se vaspitne funkcije ne mogu pronaći nigde u programu nastave i učenja za predmet Srpski jezik (ujedno, ovaj odgovor je i najmanje zastupljen u odnosu na ukupan broj odgovora – 2.7%). Sveobuhvatno razmatrano, rezultati ukazuju na to da učitelji smatraju da programi ne pružaju dovoljnu podršku učiteljima u ostvarivanju vaspitnih funkcija nastave gramatike, jer njih pronalaze samo u oko trećini programskih sadržaja. Slični rezultati pokazani su u prethodnim istraživanjima, a ukazuju na brojne prepreke u podsticanju i razvoju stvaralaštva u nastavi u vidu nedostatka sistemске podrške, posebno programskih propisa i usmerenja, nedostatka istraživanja i stručnog osposobljavanja nastavnika, kao i implicitnih uverenja, kao što je uverenje da se kreativnost može naći samo u umetnosti (Albert & Kim, 2013; Cachia Ferrari, Ala-Mutka, & Punie, 2010; Collard & Looney, 2014; Cropley & Patston, 2019). Rezultati istraživanja, koje su sprovele Pavlović i Maksić (2020), pokazuju da je približno 5% učitelja ukazalo na programe nastave i učenja kao vid podrške podsticanju i razvoju kreativnosti u školi. Autorke su zaključile da se nedostatak sistemске podrške ističe kao potencijalni faktor onemogućavanja razvoja kreativnosti u školi i preporučuju različite vrste aktivnosti profesionalnog i organizacionog razvoja.

Spremnost učitelja i njihove profesionalne kompetencije predstavljaju ključne faktore za podsticanje stvaralaštva u nastavnom procesu. Nastavnici koji prepoznaju značaj stvaralačkih aktivnosti u obrazovnom radu i koji ih uspešno integrišu u nastavnu praksu ne oslanjaju se na improvizaciju, već poseduju temeljna znanja iz metodike nastave, kao i dubinsko razumevanje sadržaja obrazovne oblasti kojom se bave. Pored toga, imaju visoko samopouzdanje, posvećeni su učenicima, otvoreni su za nove ideje i spremni da primene inovativne načine rada, kao i kreativne pristupe u svom radu, uključujući korišćenje savremenih tehnologija (Richards, 2013). Poslednji segment ankete predstavljao je kratku skalu za procenu podsticanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u nastavi gramatike, sačinjenu od 10 tvrdnji. Ispitanici su imali zadatak da na petostepenoj skali označe u kojoj meri se slažu sa navedenim tvrdnjama, odnosno da označe koliko često primenjuju postupanja navedena u tvrdnjama, pri čemu podeok 1 označava da nikada ne postupaju na način sadržan u tvrdnji, dok podeok 5 ukazuje na to da uvek postupaju na navedeni način. Tabela 9 sadrži date rezultate.

Tabela 9. Procena učestalosti primene različitih postupaka u stvaralačkom radu u nastavi gramatike

Tvrdnja	Min	Max	AS	SD
Stvaralački rad primenjujem na svakom tipu časa gramatike (obrada, utvrđivanje, sistematizacija), kako bi se ostvarile njegove vaspitne funkcije.	2	5	3.35	.746
Primenjujem različite oblike rada da bi se postigle vaspitne funkcije stvaralaštva u nastavi gramatike.	2	5	3.86	.726
Primenjujem različite nastavne metode u stvaralačkom radu na času gramatike da bi se ostvarile njegove vaspitne funkcije.	2	5	3.79	.777
Koristim različita nastavna sredstva u stvaralačkom radu, radi dostizanja vaspitnih funkcija nastave gramatike.	2	5	3.78	.739
Ostvarujem vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi gramatike koristeći, pre svega, program nastave i učenja.	1	5	3.78	.912
Udžbenik i radna sveska mi pomažu da ostvarim vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi	1	5	3.66	.988

gramatike.				
Vaspitne funkcije stvaralačkog rada postížem korišćenjem multimedijalnih sredstava (strip, animacija, film, video-igra, android aplikacija...) na času gramatike.	1	5	3.83	.867
Primenjujem posebne metode, poput dramske, da bi mi pomogle prilikom ostvarivanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u nastavi gramatike.	2	5	3.48	.928
Primena integrativne nastave na časovima gramatike mi pomaže u postizanju vaspitnih funkcija stvaralačkog rada.	1	5	3.53	.820
Primenjujem problemsku nastavu da bih postigao vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi gramatike.	2	5	3.49	.858
<i>Ukupan skor</i>	21	50	36.54	5.404

Ukupan skor na skali iznosi 36.54 ($SD = 5.404$), što ukazuje na odstupanje od teorijskog proseka ka višim vrednostima, a to potvrđuju i mere zakrivljenosti i homogenosti distribucije ($skev = .239$, $SE = .213$; $K = .407$, $SE = .423$). Skalu odlikuje dobra pouzdanost – Kronbahov α koeficijent iznosi .84. Vrednost Kronbahovog α koeficijenta pokazuje da je upitnik validan u odnosu na reprezentativni uzorak. Podaci upućuju na to da učitelji najčešće pribegavaju upotrebi različitih oblika rada ($AS = 3.86$, $SD = .726$) i multimedijalnih sredstava ($AS = 3.83$, $SD = .867$) kako bi ostvarili vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi jezika. Učitelji su najmanje skloni primeni stvaralačkog rada na različitim tipovima časa gramatike ($AS = 3.35$, $SD = .746$), kao i primeni posebnih metoda ($AS = 3.48$, $SD = .928$) i sistema nastave prilikom realizacije stvaralačkog rada, a posebno problemske nastave ($AS = 3.49$, $SD = .858$). Imajući u vidu ove nalaze, neophodno je da učitelji stave naglasak na primenu stvaralačkog rada na različitim tipovima časova gramatike (obrada, utvrđivanje, sistematizacija), kao i na upotrebu posebnih metoda (kao što je npr. dramski metod) i sistema nastave, poput problemske i integrativne nastave. Rezultati su u saglasju sa nalazima prethodnih istraživanja koji pokazuju da dramski metod ima pozitivan uticaj na aktivnost učenika i sticanje znanja u nastavi jezika (Nazeryan, Jahandar, & Khodabandehlou, 2013). Aktivnosti usmerene na rešavanje problema takođe podstiču razvoj stvaralačkih sposobnosti učenika (Wahyanti, 2015). Naime, Kohnke (2019) zaključuje da primena stripa u nastavi jezika ima mnoge prednosti, uključujući efikasnost u usvajanju sadržaja i vežbanju, mogućnost primene na času, minimalne zahteve za planiranje i stvaralačku upotrebu jezika u okvirima stripa.

Univarijantna analiza varijanse. Nakon što smo analizirali odgovore na pojedinačna pitanja, bilo je potrebno analizirati da li postoje statistički značajne razlike među ispitanicima u vezi sa podsticanjem stvaralačkog rada. Ovo je postignuto metodom univarijantne analize varijanse. Ispitanici su bili podeljeni u grupe prema sledećim varijablama: stručna sprema, godine staža, učestalost primene stvaralačkog rada, stav o mogućnosti ostvarivanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada i lokacija primene stvaralačkog rada.

Razlike među ispitanicima nisu uočene ($F_{1,126} = 2.114$, $p = .148$) u odnosu na stručnu spremu (Tabela 2): ispitanici koji imaju višu i visoku stručnu spremu na srodan način podstiču vaspitne funkcije stvaralačkog rada kod učenika. Podsticanje vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u nastavi gramatike nije povezano ($F_{4,124} = .654$, $p = .625$) sa godinama radnog staža ispitanika (Tabela 3). U odnosu na varijablu učestalosti realizacije stvaralačkog rada (Tabela 4), grupa ispitanika koji ponekad ili retko realizuju stvaralački rad na časovima gramatike ($AS = 34.77$, $SD = 4.588$) ima statistički značajno niže skorove ($F_{1,126} = 25.107$, $p < .001$) na skali podsticanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u odnosu na grupu ispitanika koji stvaralački rad realizuju često ili uvek ($AS = 39.29$, $SD = 5.496$). Kada je u pitanju stav o mogućnosti realizacije vaspitnih funkcija stvaralačkog

rada u razrednoj nastavi (Tabela 6), ispitanici koji veruju da je u potpunosti moguće ostvariti vaspitne funkcije nastave gramatike kroz stvaralački rad učenika ($AS = 38.06$, $SD = 5.220$) statistički značajno češće ($F_{2,124} = 3.159$, $p = .046$) i podstiču vaspitne funkcije stvaralačkog rada u odnosu na ispitanike koji smatraju da se ove funkcije mogu ostvariti tek delimično ($AS = 35.60$, $SD = 5.408$). Takođe, imajući u vidu grupe ispitanika u odnosu na mesto realizacije stvaralačkog rada (Tabela 7), rezultati pokazuju da ispitanici koji stvaralački rad primenjuju na času ($AS = 37.25$, $SD = 5.607$) statistički značajno više ($F_{2,123} = 3.152$, $p = .046$) podstiču vaspitne funkcije stvaralačkog rada u odnosu na ispitanike koji stvaralački rad primenjuju u okviru domaćih radova učenika ($AS = 34.65$, $SD = 3.532$). Ovi podaci upućuju na to da učitelji koji češće primenjuju stvaralački rad u nastavi jezika, takođe ostvaruju veći uspeh u njihovom podsticanju. Rezultati ovog istraživanja su u saglasju sa rezultatima domaćih i svetskih istraživanja, koji pokazuju da stvaralački rad u nastavi pomaže razvoju kritičkog mišljenja, motiviše učenike, podstiče njihovo samopouzdanje, pozitivno utiče na postignuća učenika i njihove sposobnosti da usvojena znanja primenjuju na autentičan i zanimljiv način, poštujući pravila jezičke norme (Avila, 2015; Emjower & Al-Jamal, 2016; Fasko, 2001; Lalić Vučetić, 2016; Minasyan, 2016; Wahyanti, 2015). Na osnovu prezentovanih rezultata ispitivanja, opaža se značaj uverenja nastavnika u učinkovitosti stvaralačkog rada. Veća je verovatnoća da će nastavnici koji veruju u njegovu svrsishodnost primenjivati u praksi, što ima direktan uticaj na ishode nastave i učenja.

Mere povezanosti kategorijskih varijabli. Na osnovu podataka dobijenih analizom pojedinačnih odgovora ispitanika bilo je potrebno ispitati da li postoji povezanost među dobijenim podacima, zbog čega je sproveden Pirsonov Hi-kvadrat test. Ovaj test urađen je uzimajući u obzir dve nezavisne varijable: stručnu spremu i radni staž ispitanika.

Navedeni rezultati pokazuju da ne postoji povezanost ($\chi^2 = .140$, $df = 1$, $p = .708$) između stručne spreme ispitanika (Tabela 2) i učestalosti realizacije stvaralačkog rada na časovima gramatike (Tabela 4), što je u skladu sa ranijim istraživanjima o značaju primene kreativnog pristupa u nastavi nezavisno od profesionalnih kompetencija nastavnika (Craft, 2005). Stručna sprema ispitanika (Tabela 2) nije povezana ($\chi^2 = 1.293$, $df = 2$, $p = .524$) sa njihovim stavom u pogledu toga u kojoj meri je moguće ostvariti vaspitne funkcije nastave gramatike kroz stvaralački rad učenika (Tabela 6), kao ni sa mestom primene stvaralačkog rada (Tabela 7), odnosno sa time da li učitelji primenjuju stvaralački rad na času, kod kuće ili u oba slučaja ($\chi^2 = 1.880$, $df = 2$, $p = .391$).

Godine radnog staža ispitanika u odnosu na tri kategorije (Tabela 3) nisu povezane ($\chi^2 = 2.477$, $df = 4$, $p = .639$) sa mestom primene stvaralačkog rada (Tabela 8). Takođe, ne postoji povezanost ($\chi^2 = 4.020$, $df = 4$, $p = .403$) ove varijable sa stavom ispitanika o tome u kojoj meri je moguće ostvariti vaspitne funkcije nastave gramatike kroz stvaralački rad učenika (Tabela 7). Pored toga, pokazalo se da godine radnog staža ispitanika (Tabela 3) nisu u vezi ($\chi^2 = .107$, $df = 2$, $p = .909$) ni sa učestalošću realizacije stvaralačkog rada na časovima gramatike (Tabela 5). Dati podaci ukazuju na potrebu za razvijanjem motivacije i svesti o značaju stvaralačkog rada u nastavi gramatike, nezavisno od profesionalnog iskustva. Ovi rezultati su u skladu sa nalazima prethodnih istraživanja koji pokazuju da stavovi i uverenja nastavnika imaju značajan uticaj na podsticanje kreativnosti u nastavi (Bullard & Bahar, 2023). Takođe, važno je podsticati kontinuiranu primenu stvaralačkog rada u nastavi jezika kroz obuke i razvoj stručnih kompetencija učitelja, s obzirom na to da su ispitanici koji češće i neposredno primenjuju stvaralački rad uspešniji u podsticanju vaspitnih funkcija.

Zaključak

Značaj ostvarivanja vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u razrednoj nastavi srpskog jezika prepoznaje se u razvoju samostalnosti, kritičkog mišljenja i stvaralačkih sposobnosti učenika. Naime, podsticanje stvaralaštva motiviše učenike i ohrabruje ih u samostalnom radu, kao i međusobnoj saradnji (Fasko, 2001; Lalić Vučetić, 2016; Minasyan, 2016). Na osnovu cilja

prezentovanog istraživanja ispitana su mišljenja učitelja o vaspitnim funkcijama stvaralačkog rada u razrednoj nastavi gramatike, kao sastavnog dela nastave predmetne oblasti Jezik, kao i o načinima njegove realizacije. Rezultati istraživanja pokazali su da učitelji uviđaju značaj stvaralaštva u razvoju moralnih, estetskih i kognitivnih sposobnosti učenika, ali i da nisu dovoljno zainteresovani za njegovu primenu u razrednoj nastavi jezika.

Iako većina učitelja prepoznaje vaspitne funkcije stvaralačkog rada u razrednoj nastavi jezika, na osnovu rezultata istraživanja, možemo zaključiti da postoji nedovoljna zastupljenost ovakvog rada u praksi. Takođe, primena stvaralačkog rada na času nastave jezika ima prednosti u vidu usmeravanja učenika i pružanja povratne informacije, s obzirom na to da radovi učenika moraju biti u skladu sa sadržajem koji se obrađuje na času. Ako se, sa druge strane, donekle ili u potpunosti propusti prilika za stvaralački rad učenika kod kuće, kada ne postoji vremensko ograničenje i kada učenici mogu lakše usmeriti svoju pažnju, onda su smanjene mogućnosti za samostalno izražavanje i slobodan razvoj stvaralačkih sposobnosti učenika. Dodatno ohrabivanje učenika za stvaralački rad u okviru domaćeg rada jeste značajan podsticaj za njihov kognitivni i emocionalni razvoj, a unapređuje i razvoj samostalnosti, kritičkog mišljenja i stvaralačkih sposobnosti.

Istraživanje koje smo sprovedi potvrđuje nalaze prethodnih ispitivanja koji pokazuju da su inovativni sistemi nastave, poput problemske nastave, kao i primena dramskog metoda i stripa svrsishodni za razvoj stvaralaštva (Kohnke, 2019; Nazeryan et al., 2013; Wahyanti, 2015), odnosno stvaralačkih sposobnosti učenika i uspešno ostvarivanje vaspitnih funkcija stvaralačkog rada u nastavi jezika. Većina ispitanika koristi različite oblike rada i nastavne metode, ali ne primenjuju posebne metode i inovativne sisteme nastave prilikom realizacije stvaralačkog rada u nastavi gramatike kako bi ostvarili njegove vaspitne funkcije. Navedeni nalazi otvaraju pitanje primene inovativnih metoda i sistema nastave prilikom realizacije stvaralačkog rada u nastavi srpskog jezika. Ukoliko učitelji nemaju dovoljno znanja o inovativnim metodama rada ili resursa za njihovu primenu, neophodno je pružiti im dodatnu podršku kroz obuke, nastavne materijale i metodičke smernice koje bi im olakšale primenu stvaralačkog rada u nastavnoj praksi ovog predmeta.

Istraživanje je pokazalo i da učitelji prepoznaju vaspitne funkcije stvaralačkog rada u nastavi gramatike, da je moguće ostvariti ih, kao i da im u tome oslonac pružaju kako programi nastave i učenja, tako i didaktičko-metodičke kompetencije i različiti resursi. Kako pokazuju i rezultati drugih istraživanja (Maksić, 1999; Milovanović, 1991), programi ne ostavljaju prostor za ostvarivanje stvaralačkog rada, što je neophodno kao podrška učiteljima i autorima udžbenika gramatike. Da bi obrazovni i vaspitni ciljevi nastave srpskog jezika u mlađim razredima, kao i ishodi programa nastave i učenja, bili uspešno ostvareni, neophodno je da se putem samih programskih propisa uvaži značaj stvaralačkih aktivnosti, njihovih vaspitnih funkcija i primene različitih metodičkih postupaka prilikom njihovog realizovanja.

Premda rezultate ovog ispitivanja ne možemo generalizovati, jer ograničenja proizlaze, najpre, iz veličine uzorka, ipak smatramo da su podaci dovoljni značajni jer nedvosmisleno upućuju na to da je potrebno dalje istraživati ovaj problem, da je neophodno u većoj meri isticati značaja stvaralačkog rada u nastavi srpskog jezika, kao i da je neophodno dati veću podršku nastavnicima da dati tip rada češće primenjuju u nastavnoj praksi. Dakle, posmatrano sveukupno, rezultati ovog istraživanja ukazuju na potrebu za unapređivanjem primene stvaralačkog rada u nastavnoj praksi srpskog jezika u mlađim razredima osnovne škole. Neophodno je razvijati stručne kompetencije učitelja i podsticati njihovo interesovanje za ovu vrstu rada (Šefer, 2012b). Takođe, potrebno je pružiti učiteljima adekvatne resurse koji će im omogućiti lakšu i uspešniju primenu stvaralačkog rada čije vaspitne funkcije svakako doprinose razvoju učenika u celosti.

Literatura i izvori:

- Albert, L. R., & Kim, R. (2013). Developing creativity through collaborative problem solving. *Journal of Mathematics Education at Teachers College*, 4 (2). <https://doi.org/10.7916/jmetc.v4i2.627>
- Avila, H. A. (2015). Creativity in the English Class: Activities to promote EFL learning. *HOW*, 22 (2), 91–103. <https://doi.org/10.19183/how.22.2.141>
- Blum, B. S. (1981). *Taksonomija ili klasifikacija obrazovnih i odgojnih ciljeva*. Beograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Bullard, A., & Bahar, K. (2023). Common barriers in teaching for creativity in K-12 classrooms: A literature review. *Journal of Creativity*, 33 (1). <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2023.100045>
- Cachia, R., Ferrari, A., Ala-Mutka, K., & Punie, Y. (2010). Creative Learning and Innovative Teaching: Final report on the study on Creativity and Innovation in Education in the EU member states. *RePEc: Research Papers in Economics*, 1–61. <https://doi.org/10.2791/52913>
- Collard, P., & Looney, J. (2014). Nurturing creativity in education. *European Journal of Education*, 49 (3), 348–364. <https://doi.org/10.1111/ejed.12090>
- Craft, A. (2005). *Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203357965>
- Cropley, D. H., & Patston, T. J. (2018). Supporting creative teaching and learning in the classroom: myths, models, and measures. In: *Creativity theory and action in education* (pp. 267–288). https://doi.org/10.1007/978-3-319-90272-2_15
- Cvetanović, V. (1991). *Učitelj i stvaralački rad učenika*. Beograd: Pedagoška akademija za obrazovanje učitelja.
- Cvetanović, V. (1996). *Samostalni i stvaralački rad u nastavi srpskog jezika*. Beograd: Bodeks.
- Cvetanović, Z. i Kelemen, Lj. (2011). Metodičko modelovanje časa nastave gramatike. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, 24 (1), 17–26.
- Đorđević, J. (1972). *Rešavanje problema kao oblik stvaralačkog rada u nastavi*. Beograd: Nastava i vaspitanje.
- Đorđević, J. (2010). Problemi i uloga pedagoških ciljeva sa osvrtom na taksonomiju obrazovanja. *Pedagoška stvarnost*, 56 (1–2), 5–18.
- Emjawer, S., & Al-Jamal, D. (2016). An imaginative approach to teaching grammar. *Journal of Educational Sciences*, 28 (1), 183–202.
- Fasko, D. (2001). Education and creativity. *Creativity Research Journal*, 13 (3–4), 317–327. https://doi.org/10.1207/s15326934crj1334_09
- Gojkov, G. i Prtljaga, S. (2014). Kreativna nastava. U: Pijanović, P. (ur.), *Leksikon obrazovnih termina* (str. 334). Beograd: Učiteljski fakultet.
- Jocić, Z. (2007). *Jezičko stvaralaštvo učenika u nastavi gramatike*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Jones, R., & Richards, J. (2015). *Creativity in Language Teaching: Perspectives from Research and Practice*. New York: Routledge.
- Kelemen, Lj. (2011). Razvijanje kreativnih sposobnosti darovitih u nastavi jezika. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Zbornik 16 – Daroviti u procesu globalizacije*, 304–314. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.
- Kohnke, L. (2018). Using comic strips to stimulate student creativity in language learning. *TESOL Journal*, 10 (2). <https://doi.org/10.1002/tesj.419>
- Kovačević, Z. (2009). Instrukcije za samostalno učenje kao strukturalne komponente udžbenika. *Inovacije u nastavi*, 22 (4), 56–70.
- Krstić, A. (2019). Domaći zadaci u nastavi srpskog jezika i književnosti sa psihološko-pedagoškim osvrtom. *Društvene i humanističke studije*, 7 (1), 215–230.
- Kulić, D. i Mihajlović, J. (2021). Pristupi obradi gramatike u nastavi srpskog kao maternjeg i engleskog kao stranog jezika. *Srpski jezik: studije srpske i slovenske*, 26, 373–387. DOI: [10.18485/sj.2021.26.1.21](https://doi.org/10.18485/sj.2021.26.1.21)
- Lalic Vucetic, N. (2016). Possibilities of developing motivation for learning: Perspective of teachers and students. *Inovacije u nastavi*, 29 (1), 1–15. <https://doi.org/10.5937/inovacije16010011>

- Majstorović, I. (2021). *Metodički izazovi kreativnosti u poučavanju gramatike*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek.
- Maksić, S. (1999). Kreativnost između teorije i školske prakse. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 31 (1), 9–28.
- Maksić, S. (2006). *Podsticanje kreativnosti u školi*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Maksić, S. (2014). Kreativnost. U: P. Pijanović (ur.), *Leksikon obrazovnih termina* (str. 334–336). Beograd: Učiteljski fakultet.
- Malićević, A. (2017). Problemski pristup nastavi gramatike u osnovnoj školi. *Godišnjak Pedagoškog fakulteta u Vranju*, 8 (2), 175–187.
- Marinković, S. (1987). *Stvaralačka nastava srpskohrvatskog jezika i književnosti*. Beograd: Eksportpres.
- Marinković, S. (1994). *Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Kreativni centar.
- Milatović, V. (2019). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti u mlađim razredima osnovne škole*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Milovanović, Lj. (1991). *Informacija o merama za usavršavanje rada sa obdarenim i talentovanim učenicima (osnovne i srednje škole)*. Beograd: Republični zavod.
- Minasyan, E. T. (2016). Enhancing grammar competency by implementing creativity. *Science Technology and Education*, 29. <https://doi.org/10.20861/2312-8267-2016-29-002>
- Miščević Kadijević, G. (2014). Problemska nastava. U: Pijanović, P. (ur.), *Leksikon obrazovnih termina* (str. 631–632). Beograd: Učiteljski fakultet.
- Nazeryan, S. Z., Jahandar, S., & Khodabandehlou, M. (2013). A study on the effectiveness of dramatization in teaching English on Iranian EFL learner's oral proficiency. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, 3 (3), 214–224.
- Nikolić, M. (2009). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Parker, D. (2013). *Creative Partnerships in Practice: developing creative learners*. London: Bloomsbury.
- Pavlović, J. & Maksić, S. (2020). Educators' Beliefs about Creativity Development in Educational Setting. In: M. Videnović, I. Stepanović, N. Simić, & M. Rajić (Eds.), *Proceedings of the XXVI scientific conference Empirical studies in psychology*, October 2020, 48–50. Belgrade: Faculty of Philosophy, University of Belgrade.
- Petrić, M. (2016). Integrativna nastava gramatike u mlađim razredima osnovne škole. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren-Leposavić*, 10, 59–66. DOI: [10.5937/zruffp1610059P](https://doi.org/10.5937/zruffp1610059P)
- Petrovački, Lj. i Savić, M. (2012). Strip u nastavi gramatike i jezika, *Metodički vidici*, 3, 11–28.
- PNU, 2017: Pravilnik o programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja (2017), *Prosvetni glasnik RS*, br. 10/2017, str. 4–8.
- Richards, J. (2013). Creativity in language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*, 1 (3), 19–43.
- Smiljković, S. i Cvetanović, Z. (2016) *Daroviti za govorenje i pisanje u mlađim razredima osnovne škole*. Vranje: Pedagoški fakultet u Vranju.
- Stakić, M. i Milovanović, B. (2015). Primena produktivnih istraživačkih zadataka u radu sa darovitim učenicima u nastavi srpskog jezika i književnosti, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 45 (2), 93–112. DOI: [10.5937/zrffp45-7729](https://doi.org/10.5937/zrffp45-7729)
- Stakić, M., Stamatović, J. i Maksimović, J. (2022). Praksa primene domaćih zadataka iz srpskog jezika u mlađim razredima osnovne škole. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, 52 (2), 285–305.
- Stevanović, J. i Dimitrijević, M. (2013). Podsticanje inicijative, saradnje i stvaralaštva u nastavi srpskog jezika i književnosti. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 45 (2), 381–403. DOI: [10.2298/ZIP1302381S](https://doi.org/10.2298/ZIP1302381S), <https://doiserbia.nb.rs/img/doi/0579-6431/2013/0579-64311302381S.pdf>
- Stojanović, A. (2014). Taksonomija. U: P. Pijanović (ur.), *Leksikon obrazovnih termina* (str. 794–795) Beograd: Učiteljski fakultet.
- Stojanović, B., Mišić, D. i Cvetanović, Z. (2017). Strip u nastavi jezika i književnosti u mlađim razredima osnovne škole – metodičke mogućnosti, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 47 (2), 317–336. DOI: [10.5937/ZRFFP47-13518](https://doi.org/10.5937/ZRFFP47-13518)

- Trebješanin, B. (2009). Psihološka istraživanja i praksa stvaranja udžbenika u Srbiji – pogled unazad i unapred. *Inovacije u nastavi*, 29 (4), 16–24.
- Vilotijević, M. (2000). *Predmet didaktike*. Beograd: Naučna knjiga.
- Vilotijević, N. (2014). Integrativna nastava. U: P. Pijanović (ur.), *Leksikon obrazovnih termina* (str. 252–253). Beograd: Učiteljski fakultet.
- Vučković, M. (1993). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Šefer, J. (2012a). Stvaralačko ponašanje. U: J. Šefer i S. Ševkušić (ur.), *Stvaralaštvo, inicijativa i saradnja: novi pristup obrazovanju, I deo* (str. 95–123). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Šefer, J. (2012b). *Kreativna nastava u praksi: igra i istraživanje*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Wahyanti, C. M. (2015). Raising Young Learners' Awareness of Grammar through Creative Language Activities. *4th ELTLT Conference Proceedings, October 2015*, 169–177.

DEVELOPMENTAL FUNCTIONS OF CREATIVE WORK OF STUDENTS IN ELEMENTARY SERBIAN LANGUAGE TEACHING: TEACHERS' PERSPECTIVE

Summary: The aim of this paper was to examine teachers' opinions on the developmental functions of creative work in lower primary language teaching, as these functions contribute to the successful implementation of the teaching process across all subject areas (Initial Reading and Writing, Language, Literature, Language Culture) within the Serbian language curriculum, as well as in other subjects at all levels of formal education, and later throughout lifelong learning. A survey technique was applied, and the sample included 129 teachers. The research results show that creative work is not sufficiently represented in lower primary language teaching. Teachers employ various forms of instruction and teaching methods, but they rarely implement specific approaches, such as the drama method, or innovative teaching systems. Furthermore, the results reveal a lack of systemic support in the form of curriculum regulations that would encourage student creativity in native language instruction. The presented research results point to the conclusion that it is necessary to introduce changes to the teaching and learning curriculum that would include clearly defined regulations and guidelines for encouraging and implementing creative work in language teaching. It is also necessary to provide teachers with additional support in the form of professional development programs and the provision of material resources, such as multimedia teaching tools, in order to realize the developmental functions of creative work and the objectives of Serbian language instruction as a whole.

Keywords: developmental functions of teaching, Serbian language teaching, Serbian language teaching methodology, elementary grammar teaching, students' creative work.

Biografske note:

Iva R. Medojević (1997) rođena je u Beogradu. Osnovne i master studije završila je na Učiteljskom fakultetu u Beogradu, sa temom master rada *Uvođenje pojma broja u nastavi gramatike* i trenutno je student doktorskih studija na istom fakultetu, na modulu *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Dobitnik je više stipendija na osnovnim, master i doktorskim studijama. Volontirala je i učestvovala kao član organizacionog odbora i kao izlagač na više nacionalnih i međunarodnih naučnih skupova. Od marta 2024. godine član je Naučne redakcije Alumni fondacije Univerziteta u Beogradu. Oblasti interesovanja u naučno-istraživačkom radu tiču se metodike nastave srpskog jezika i književnosti.

<https://orcid.org/0009-0002-5094-7377>

Jelena Stevanović (1976) rođena je u Kruševcu. Doktorirala je na Filološko-umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu (uža naučna oblast: Savremeni srpski jezik). Viši je naučni saradnik Instituta za pedagoška istraživanja. Bavi se istraživanjima u oblasti funkcionalne pismenosti, jezičke kulture, metodike nastave srpskog jezika, ortografije i stilistike srpskog jezika, kao i analizom udžbenika u nastavi srpskog jezika i književnosti. Autor je brojnih naučnih radova u nacionalnim i međunarodnim časopisima i monografijama. Bila je član tima za realizaciju više međunarodnih i nacionalnih projekata u oblasti obrazovanja.
<https://orcid.org/0000-0001-9917-4622>

Zorica Cvetanović (1972) rođena je u Beogradu. Doktorirala je na Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu u uže naučnoj oblasti Metodika nastave srpskog jezika i književnosti. Sada je redovni profesor na Fakultetu za obrazovanje učitelja i vaspitača Univerziteta u Beogradu. Bavi se metodikom nastave srpskog jezika i književnosti, posebno jezičkom kulturom i udžbenicima u nastavi srpskog jezika. Autor je brojnih naučnih i stručnih studija i članaka, kao i udžbenika za razrednu nastavu (bukvar i čitanke).
<http://orcid.org/0000-0002-3970-0309>